

platėja, ties anga pakraštėlis nežymiai užlenktas. Sieñelių storis 1 cm, grublėtumas — stambus.

Pagrindiniai radiniai — puodų šukės. Keramika beveik visa grublėta. Puodai buvę storomis sienelėmis, ir visur grublėtumas stambus. Šukių grublėtu paviršiumi rasta 400, brūkšniuotu — vos 5, lygiu — 20, juoda blizganti šukė lygiu paviršiumi — 1. Be šukių, rasta gyvulių kaulių, ragų, šerno ilčių, apdegusio molio gabalų.

Sprendžiant iš rastosios keramikos, atrodo, kad, kasdamas kolūkis suardė dalį šalia piliakalnio buvusios VII—VIII a. gyvenvietės. Dalis gyvenvietės yra toliau į vakarus ariamame lauke.

Ištyrus šį siaurą žemės ruoželį, žvyruobę kolūkis užvertė.

KAPSUKO APYLINKIŲ PILIAKALNIŲ TYRINĖJIMAI 1968 METAIS

VYTAUTAS DAUGUDIS

Pradėjus ties Kapsuku statyti Šešupės užtvanką, iški- lo reikalas ištirti netoli jos esančius archeologinius pa- minklus, kuriems vėliau grėsė sunaikinimas. Todėl buvo ištirtas Kumelionių piliakalnis, esąs 1,5 km į pietus nuo Kapsuko, ir pietvakarinėje miesto dalyje, esą Mešku- čių-Kapsuko piliakalnio likučiai¹. Abu piliakalniai yra tik apie 2 km vienas nuo kito, kairiame Šešupės krante.

Kumelionių piliakalnis įrengtas Šešupės kranto ky- šulyje, ties jos santaka su Uosupeliu. Šis kyšulys virš upės šiuo metu yra apie 17 m. Iš rytų piliakalnį juosia Šešu- pė, iš pietų — gilus jos slėnis, iš šiaurės — taip pat gilus Uosupelio slėnis ir tik iš vakarų prie jo prieina dirbami

¹ Kasinėjo Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto ir Kultūros ministerijos Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsau- gos tarybos archeologinė ekspedicija. Tyrinėjimų ataskaitos yra Lie- tuvos TSR MA Istorijos institute, o radiniai — Lietuvos TSR Istorijos- etnografijos muziejuje. Trumpa informacija apie kasinėjimus pa- skelbta. Žr.: **В. В. Даугудис**, Раскопки городищ близ г. Капсукас.— Археологические открытия 1968 г., Москва, 1969, p. 358—359.

laukai. Nuo šios lengviau prieinamos pusės buvęs iškas-
tas griovys ir supiltas pylimas.

Griovys šiuo metu jau užslinkęs. Tyrinėjimų metu nustatyta, jog pastarasis senovėje buvęs iki 35 m ilgio, 1,5—2 m gylio ir 6 m pločio. Pylimas nuo išorinės pusės dabar yra 4,5 m, o nuo aikštelės — 3 m aukščio. Pilia-
kalis smarkiai apardytas. Sprendžiant pagal 1927 m. jo stovį², per 40 metų daugiau negu trys ketvirtadaliai aikštelės nuvirto į upę. Išlikusi tiktai 38 m ilgio ir 6,3 m pločio aikštelės juosta, einanti išilgai pylimo. Tačiau ir ši aikštelės dalis gerokai apardyta II pasaulinio karo me-
to apkasų. Išlikusios pylimo dalies ilgis — 45 m.

Senosios piliakalnio gyvenvietės pėdsakai aptikti apie 100 m į pietvakarius nuo jo, pakilesnėje vietoje, apie 150×200 m dydžio plote.

Kasinėjimų metu buvo padarytas 5×25 m dydžio pylimo piūvis ir geriau išlikusioje aikštelės dalyje iš-
tirti du, 2×9 ir 3×10 m dydžio plotai. Gyvenvietėje bu-
vo ištirti trys atskiri plotai, iš viso — 50 m².

Tyrinėtoje piliakalnio aikštelės dalyje kultūrinio sluoksnio storis siekė 0,6—0,8 m. Tačiau jis gerokai ap-
ardytas. Dėl to aiškesnių pastatų pėdsakų jame neaptik-
ta. Geriau įvairių laikotarpių sluoksniai išsiskyrė pyli-
me. Kasinėjimų metu buvo išskirti trys pagrindiniai sluoksniai, atitinkantys chronologiniu atžvilgiu skirtingus piliakalnio naudojimo laikotarpius.

Nustatyta, jog piliakalnis apgyventas mūsų eros pra-
džioje. Tuo metu jo aikštelė buvo dar beveik vienu treč-
daliu mažesnė, negu vėliausiu jo naudojimo laikotarpiu. Nuo išorinės pusės aikštelę saugojo tiktai 0,6 m aukščio ir 1,7 m pločio prie pagrindo iš smėlingos žemės piltas pylimėlis. Jo viršuje dar aptiktos nesudėtingos konstruk-
cijos sudegusios medinės užtvartos liekanos. Šio laikotar-
pio kultūrinis sluoksnis buvo tik 15—20 cm storio, su-
sidaręs iš tamsiai pilkos spalvos smėlingos žemės. Pesta-
rajame aptiktas tiktai nedidelis kiekis lipdytinės kerami-
kos neryškiai grublėtu, lygiu, neryškiai brūkšniuotu bei
glūdintu paviršiumi ir keli maži gintaro gabalėliai. Brūkš-

² Iliustruotoji Lietuva, 1927.IV.9, Nr. 14 (67).

niuotosios keramikos gamybos būdas bei nedidelis čia aptiktas jos kiekis rodytų, jog Užnemunėje ji anksčiau pasirodo ir anksčiau išnyksta, negu rytiniuose Lietuvos rajonuose.

Vidurinysis piliakalnio kultūrinio sluoksnio horizontas apima laikotarpį tarp III—IV ir VIII—IX m. e. a. Aikštelėje šis sluoksnis gerokai apardytas; jis susidaręs iš molio, maišyto su pilkos spalvos žeme. Jo storis čia siekė iki 15—20 cm. Pylime šio laikotarpio sluoksnis susidaręs iš gana kieto molio, kuris dar papildomai buvęs sutvirtintas išilgai bei skersai jo klotais rąstais. Pylimo aukštis pasiekė 2,2 m, o plotis prie pagrindo — 10,5 m. Be to, šio pylimo viršuje taip pat aptiktos sudegusios medinės gynybinės užtvartos liekanos. Pastebėta, kad pastarojo laikotarpio pylimas buvęs taisytas net 8—9 kartus, daugiausia nuo išorinės pusės. Atrodo, jog tuo metu iškastas išorinėje pylimo pusėje aptiktasis griovys.

Minėti duomenys rodo, jog I m. e. tūkstantmečio viduryje bei II pusėje piliakalnių įtvirtinimai buvo panašūs beveik visoje dabartinėje Lietuvos teritorijoje.

Didesniąją aprašytojo sluoksnio radinių dalį sudaro lipdytinė grublėtu paviršiumi keramika. Lygiu paviršiumi puodų šukių aptikta žymiai mažiau. Daugelio, ypač grublėtu puodų angų pakraščiai puošti įgnaiboms, kas neretai pastebima ir maždaug vienalaikėse Žemaitijos ir Kaliningrado srities teritorijoje buvusiose gyvenvietėse.

Viršutinysis, vėlyvasis piliakalnio kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas X—XI m. e. a. Šio laikotarpio sluoksnis buvo labiausiai apardytas. Aikštelėje jį sudarė tamsiai pilkos spalvos žemė, susimaišiusi su moliu. Jo storis čia svyravo tarp 0,3—0,5 m. Pylimas, taip pat piltas iš molio, dabar siekė iki 4,5 m aukščio ir apie 15 m pločio prie pagrindo. Jo viršuje taip pat aptikti sudegusios medinės gynybinės užtvartos pėdsakai. Tuo būdu, sprendžiant iš turimų duomenų, atrodo, kad priešas, puldamas šią pilį iš vakarų, turėjo įveikti net apie 10 m aukščio užtvaram, kurią sudarė griovys, pylimas ir ant jo stovėjusi gynybinė medinė siena. Be to, išorinėje pylimo pusėje aptiktos ir akmenų grindinio liekanos.

Apskritai, šis reiškiny s labai būdingas tik Užnemunės piliakalniams³.

Pylimo vidinėje pusėje aptikta apie 1 m aukščio su-
degusios medinės sienos liekanos; siena ėjo išilgai pylimo, remdamasi į jį vienu šonu. Ji buvusi padaryta iš 15—30 cm skersmens rąstų, sukrautų vienas virš kito. Tarpai tarp jų buvo apkrėsti storoku molio sluoksniu. Atrodo, jog ši siena visų pirma buvo reikalinga prilaikyti pylimui, kad jis neslinktų į aikštelę.

Panašūs šio laikotarpio vidinės pylimo pusės sutvirtinimai aptikti daugelyje tyrinėtų Lietuvos piliakalnių. Tiktai jeigu pylimas būna piltas iš lengvesnės žemės, tai vietoj minėto tipo medinių sutvirtinimų naudojami akmenys (pvz., Aukštadvaryje, Trakų raj., Imbarėje, Kretingos raj.).

Vėlyvajame piliakalnio kultūrinio sluoksnio horizonte aptikta kiek daugiau senienų. Tai įvairių formų geležiniai strėlių antgaliai, smarkiai apdegę žalvarinių juostinių apyrankių fragmentai, žalvarinių įvijinių dvigubo kūgio formos karoliai, bei jų dalys, vėlyvesnė lipdytinė bei ankstyva žiesta keramika ir sudegę daugiausia ankštinių javų grūdai.

Šio piliakalnio senosios gyvenvietės kultūrinis sluoksnis taip pat labai suardytas. Intensyvesnis jis yra arčiau piliakalnio. Dažniausiai jo storis svyruoja tarp 30—40 cm. Aiškesnių pastatų liekanų tyrinėtose vietose nerasta. Tiktai arčiau piliakalnio aptiktos ūkinių duobių vietos, o toliau nuo jo — krosnelių geležies rūdai lydyti pėdsakai.

Kasinėjimų metu gyvenvietėje surinkta apdegusių molinių tiglių gabalėlių, įvairių gyvulių kaulų, taip pat lipdytų grublėtu bei lygiu paviršiumi ir žiestų puodų šukių. Visa tai leidžia gyvenvietę datuoti III—XI m. e. a.

³ В. Даугудис, Археологические раскопки городищ в Норкунай (Пренайский район) в 1964—1965 гг.—Материалы к отчетной конференции археологических и этнографических экспедиций 1964—1965 гг., Вильнюс, 1966, р. 6; П. Куликаускас, Исследования городищ Занеманья — Юго-западной части Литвы.—От эпохи бронзы до раннего феодализма, Таллин, 1966, р. 76; П. Куликаускас, Исследования городищ Занеманья в Литве.—Liber Josepho Kostrzewski octogenario a veneratoribus dicatus, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1968, р. 307.

Meškučių-Kapsuko piliakalnis, žmonių vadinamas Marcinkalniu, buvo įrengtas taip pat Šešupės kranto kyšulyje, kuris šiuo metu yra 14,5 m aukščio. Iki šiol išliko tiktai apie 20 m ilgio jo šiaurinio šlaito (buv. pylimo) dalis. Šio šlaito viršūnės plotis dabar svyruoja tarp 0,8—2 m. Tiksliau atkurti šio piliakalnio dydį bei formą jau nebeįmanoma, nes beveik visas jis nuneštas Šešupės. Į šiaurę nuo piliakalnio, už platoko, apie 4 m gylio slėnio esančiose dirvose pastebėti senosios gyvenvietės pėdsakai. Ji, atrodo, buvo kiek mažesnė už Kumelionių ir užėmė apie 100×150 m dydžio plotą. Kultūrinis sluoksnis joje labai suardytas ir yra daugiausia 20—30 cm storio.

Kasinėjimų metu išlikusios piliakalnio dalies viršūnėje padaryti du nedideli šurfai: 1 m² ir kitas — 0,5×1,5 m dydžio. Juose aptiktas iki 1,5 m storio kultūrinis sluoksnis, kurį buvo galima suskirstyti į du pagrindinius horizontus: ankstyvąjį ir vėlyvąjį.

Ankstyvasis, iki 30 cm storio sluoksnis buvo susidaręs iš tamsiai pilkos spalvos su pelenais susimaišiusios žemės. Jame aptiktas kaulinis adiklis bei lipdytinė keramika smulkiai grublėtu bei neryškiai brūkšniuotu paviršiumi. Tuo būdu, atrodo, jog, šis piliakalnis, kaip ir Kumelionių, buvo apgyventas dar mūsų eros pradžioje.

Vėlyvasis kultūrinio sluoksnio iki 1,2 m storio horizontas susidaręs iš stambokų perdegusio molio gabalų. Viršutinėje jo dalyje aptiktos akmenų grindinio liekanos, analoginės Kumelionių pylimo viršutiniajam sluoksniui. Tai rodytų, jog ir šio piliakalnio išorinė pusė vėliausiuoju jo naudojimo laikotarpiu buvo išgrįsta akmenimis. Kasinėjimų metu šiame sluoksnyje aptikta lipdytinės keramikos, daugiausia grublėtu ir mažiau lygiu paviršiumi. Žiestų puodų šukių nerasta. Todėl atrodo, jog pastarasis piliakalnis buvo apleistas kiek anksčiau, negu Kumelionių.

Per 25 m į vakarus nuo piliakalnio šlaito, upės link nuolaidėjančioje gyvenvietės dalyje ištirtas 11 m² plotas. Nors toje vietoje kultūrinis sluoksnis buvo gana ryškus ir vietomis siekė net 0,7 m storio, tačiau didesnė jo dalis buvo nuslinkusi nuo gretimos aukštumos, todėl

jokių ryškesnių statinių pėdsakų, išskyrus analoginius piliakalnių radinius, ten neaptikta.

Sprendžiant iš abiejuose tyrinėtuose piliakalniuose rastosios archeologinės medžiagos bei jų pačių architektūros, atrodo, jog jie buvo apgyventi jotvingių protėvių.

IMBARĖS PILIAKALNIO IR GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI 1969 METAIS

VYTAUTAS DAUGUDIS

Dar 1885 ir 1886 m. Imbarės (Kretingos raj.) piliakalnį žvalgė ir vėliau kiek plačiau aprašė T. Daugirdas, kuris tuomet kasinėjo netoli jo buvusį IX—XII m. e. a. kapinyną¹. 1898 m. šį piliakalnį bandė kasinėti J. Žiogas². Jis iškasė net 7, tik iki 1 m² dydžio ir vietomis 1,5—2 m gylio duobes įvairiose piliakalnio vietose ir susidūrė su neaiškios paskirties akmenų grindiniais bei kai kur aptikto vandeningą sluoksnį. Išlikę duomenys rodo, kad piliakalnyje tuomet jis dar aptiko degėsių ir įvairių puodų šukių. Kadangi ši medžiaga neišliko, lieka neaišku, kokiam laikotarpiui priklausė. Taip pat šiuo metu sunku nustatyti ir J. Žiogo tyrinėtą piliakalnio vietas.

1968 m. melioratoriams suarus pievas vakarinėje Imbarės piliakalnio papėdėje, išryškėjo jo senosios gyvenvietės pėdsakai. Tuo metu didesnėje šios gyvenvietės dalyje buvo suardytas viršutinysis kultūrinio sluoksnio horizontas, kadangi buvo ariama net iki 35 cm gylio. Suartame plote žemės paviršiuje pastebėta gana daug įvairios formos bei paskirties iš molio ar akmenų krau-

¹ T. Dowgird, Opis cmentarzyska i pilkalknia w Imbarach w roku 1885 i 1886.—Pamiętnik fizyograficzny, t. 9, Warszawa, 1889, p. 380—389.

² (J. Žiogas), O grobach na cmentarzysku „Imbary“ na Żmudzi w powiecie Telszewskim, gubernii Kowieskiej. Poszukiwania, dokonane w m. sierpniu i wrzesniu 1898 r. Rankraštis, p. 1—8. И. Жога, Археологические заметки по Тельшевскому уезду.—Памятная книжка Ковенской губ. на 1901 г., Ковно, 1900, p. 41—47.